

Emek Değer Teorisi Hâlâ Yakamızı Bırakmıyor*

Steven Horwitz

Prof. Dr. | St. Lawrence Üniversitesi İktisat Profesörü

Çeviren: Azra Erdem

Neden pek çok öğrenci, üzerinde çok zaman harcıyıp uzun uzun doldurdukları sınav kâğıtları için daha iyi notlar almaları gerektiğini düşünür? Bu, kâğıtların yazarlarının kalitesiyle ilgili değil, onları yazmak için harcadıkları zamanla ilgili bir tartışmadır. Emegin değeriyle ilgili bu temel yanlış anlayış kapitalizme yönelik Marksist eleştirinin merkezinde yer alır.

Her Şeyin Merkezi

İnsanlar, binlerce yıl dünyanın evrenin merkezi olduğundan ve güneşin dünyanın etrafında döndüğünden emindiler. Sistemik sorgulamanın ortaya çıkmasıyla beraber bilim insanları evren hakkındaki gözlemlerinin neden bu hipoteze uymadığı konusunda çok daha karmaşık açıklamalar geliştirmek zorunda kaldılar. Kopernik ve diğerleri gözlemlenen gerçekleri açıklayacak alternatif bir açıklama önerdiğinde ve bunu çok da net, kısa ve öz bir şekilde yaptıklarında güneş merkezli model galip geldi. Kopernik devrimi, bilimi sonsuza değin değiştirdi.

İktisatta da buna benzer bir hikâye vardır. Binlerce yıldır çoğu iktisatçı, bir malın değerinin onu üretmenin maliyetine bağlı olduğuna inanıyordu. Özellikle bu iktisatçıların pek çoğu, bir malın değerinin onu yaparken harcanan işin miktarıyla belirlendiğini ileri süren emek değer teorisine inandı.

Tıpkı evrenin dünya merkezli olduğu görüşü gibi, emek değer teorisinin de akla yüzeysel anlamda bir yatkınlığı vardı; çünkü daha fazla emek harcanan mallar daha değerli olur gibi görünüyordu. Fakat tıpkı astronomideki hikâye

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 88, Güz 2017, ss. 119-121

* "We're Still Haunted by the Labor Theory of Value: The Copernican Revolution in Economics", Foundation for Economic Education, www.fee.org, 12 Kasım 2015.

gibi bu teori de bazı bariz itirazları açıklamaya çalıştıkça daha karmaşık bir hâl aldı. 1870'lerden başlayarak malların ve hizmetlerin değerini açıklamada tercih edilen yaklaşımın sübjektif değer teorisi olmasıyla birlikte iktisat da kendi Kopernik devrimini yaşadı.

Günümüzde emek değer teorisi profesyonel iktisatçılar arasında yalnızca cüzi sayıda taraftar bulabiliyor. Fakat diğer akademik disiplinlerde ekonomi tartışılırken bu teori hâlâ yaygınlığını koruyor, tıpkı halk arasında da olduğu gibi. (Yukarıda bahsettiğim gibi emek-değer teorisi üniversite öğrencileri arasında bilhassa popüler.)

Karl Marx'ın (ve Adam Smith'in) Hayaleti

Teorinin başka disiplinlerde hala değer keskin açıklaması olarak görülmesinin bir nedeni bu kimselerin iktisat anlayışlarını teorinin en ünlü taraftarı Karl Marx'a dayandırıyor olmaları. Ne Marx bu bakış açısına sahip tek iktisatçıydı, ne de emek-değer teorisi sosyalistlere özgüydü. Adam Smith de bu teorinin bir şekilde daha zayıf bir haline inanıyordu.

Marx'a için bu teori onun kapitalizmin problemleri görüşünün tam merkezindeydi. Kapitalizm işçileri sömürür argümanı, çok ciddi bir şekilde "emek her türlü değerın kaynağıdır ve bu nedenle kapitalistlerin kârları emeğe layık olan işçilerden elde edilir" görüşüne dayanıyordu. Marx'ın yabancılaşıma tasavvuru, bizi insan yapan emeğin merkeziliğine ve kapitalizmin işimizden zevk alma yeteneğimizi yok edip değer ürettiğimiz durumları kontrol etme yollarına odaklanıyordu. Emek değer teorisi olmadan Marx'ın kapitalizm eleştirisinin ne kadarının geçerliliğini koruyabileceği açık değildir.

Marx'ın ve bu teoriyi benimseyen diğer kimselerin sorunlarından bir kısmı, çok sayıda bariz itirazlara maruz kalmaları yüzünden kendilerini izah etmek için çok karmaşık açıklamalar geliştirmek zorunda kalmalarıydı. Bu durumda arazinin veya diğer doğal kaynakların değeri ne olacaktı? Peki ya çok az bir emekle üretilip çok yüksek fiyatlara satılan büyük sanat eserlerine ne demeli? Bir kişinin daha çok zaman harcayarak ürettiği bir malı, farklı bir kişinin daha az zaman harcayarak üretebileceği anlamına gelen bireylerin yetenek seviyeleri farklılıklarına ne demeli?

Klasik iktisatçılar, Marx da dâhil olmak üzere, bu tarz istisna durumlar için açıklamalar öne sürdüler fakat tıpkı dünya-merkezcilerin gittikçe karmaşıklaşan açıklamaları gibi onlar da yetersiz olduklarını hissettiler ve insanları daha iyi cevaplar aramaya sevk ettiler.

Avusturya Devrimi

İktisatta bu cevap tıpkı Kopernik gibi, eski açıklamanın pek çok iktisatçı tarafından çağdışı olduğunun fark edilmesiyle geldi. Bu açıklama en net şekilde Carl Menger'in "İktisatın İlkeleri" (1871) isimli eserinde görülebilir. Bu eserle Menger sadece iktisadî değer in doğası için yeni bir açıklama geliştirmekle kalmamış aynı zamanda da Avusturya İktisat Okulu'nun da kurucusu olmuştur.

Menger ve diğerlerinin tartıştığı şey değer in sübjektif olduğuydu. Yani, bir malın değeri onun oluşturulmasına katkı sağlayan emek de dâhil fiziksel girdilerle belirlenemez. Bunun yerine, bir malın değeri onun insanların zamanın belli bir noktasında sahip oldukları, belli amaçlar doğrultusundaki faydalılığının beşeri algısından doğar. Değer denen şey objektif ve aşkın bir şey değildir. Bir nesnenin insanların maksatları ve planlarının bir parçası, amaçları doğrultusunda bir araç olarak oynadığı rolün bir işlevidir.

Buradan hareketle sübjektivistlere göre toprak, onu süren, işleyen emek nedeniyle değil insanlar, toprağın kendilerinin doğrudan ihtiyaçlarından bazılarını karşılamada sağlayacağı katkıya (yemek için mahsul yetiştirmek gibi) veya pazarda satmak üzere ürün yetiştirmek gibi diğer amaçlarına dolaylı olarak katkı sağlayacağına inandıkları için değerliydi. Sanat eserleri bir değere sahipti çünkü insanlar onların üretimlerinde sarf edilen emeğin azlık çokluğuna bakmadan onları güzel buluyorlardı. Değer in insanların faydalılık düşüncesiyle belirlenmesiyle beraber emeğin kalitesindeki farklılıklar değeri açıklamada hiçbir sorun yaratmadı.

Doğrusunu söylemek gerekirse iktisadî değer diğer pek çok değer şekillerinden, bilimsel değer gibi, tamamen farklı bir kategoridedir. İşte astrolojinin hiçbir bilimsel değeri olmamasına rağmen, insanların yıldız fallarını okuması için birilerine para ödemesinin nedeni budur. İktisadî değeri anlamak için önemli olan şey, insanların amaçları ve planları doğrultusunda sahip oldukları fayda algısıdır, mal ya da hizmetin "objektif" değeri değil.

Marx'ı Altüst Etmek

İktisattaki asıl Kopernik Devrimi, sübjektif değer teorisinin emek değer teorisine nasıl ilişkilendirildiğiydi. Çıktıların değerini, emek gibi girdilerin değeriyle belirleniyor olarak görmektense, sübjektif değer teorisi bunun tam tersini gösterdi: "Emek gibi girdilerin değeri, üretilmesine katkı sağladıkları çıktıların değeri tarafından belirlenir."